

JEAN-MICHEL GUENASSIA

LEABLES

KLUB
NENAPRAVITEL'NÝCH
OPTIMISTOV

PRO LIBRIS

premedia

JEAN-MICHEL GUENASSIA

KLUB
NENAPRAVITELNÝCH
OPTIMISTOV

Z francúzštiny preložila Aňa Ostrihoňová

Vydanie tejto publikácie v rámci edície PRO LIBRIS finančne podporila spoločnosť SLOVNAFT a Stredoeurópska nadácia. Grantový program PRO LIBRIS – Cesta pre knihu sa realizuje v spolupráci s Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky.

582 LIB podporila vydanie tejto knihy

Jean-Michel Guenassia
KLUB NENAPRAVITEĽNÝCH OPTIMISTOV

Prvé vydanie
www.premedia.sk

Copyright © Jean-Michel Guenassia
Copyright © Editions Albin Michel – Paris 2009
Translation © Aňa Ostrihoňová 2016
Slovak edition © Premedia Group, s. r. o.
ISBN 978-80-8159-365-9

Pre Dominique a Andrée

Klub: podstatné meno mužského rodu anglického pôvodu (kloeb); spolok, ktorý sa stretáva s cieľom diskutovať, čítať, hrať spoločenské hry, venovať sa športu; združenie priateľov.

*Radšej sa budem na svet dívať optimisticky a my-
liť sa, ako pesimisticky a mať vždy pravdu.*
(Anonym)

APRÍL
1980

Dnes má pohreb istý spisovateľ. Ako poslednú demonštráciu. Nečakane početný, tichý, úctivý a anarchistický dav blokuje ulice a bulváre okolo cintorína na Montparnasse. Kolko ľudí sa zišlo? Tridsaťtisíc? Päťdesiattisíc? Menej? Viac? Nech je to akokoľvek, je dôležité, aby vám na pohreb niekto prišiel. Keby mu niekto povedal, že sa tam stretne takáto partia, neveril by tomu. Zasmial by sa. Ani by ho to veľmi nezaujímalo. Počítal s tým, že ho pochová tucet verných, žiadne pocty ako pre Huga alebo Tolstého. Za toto polstoročie sa ešte nikdy s intelektuálom neprišlo rozlúčiť toľko ľudí. Akoby bol nevyhnutný alebo bezvýhradne uznávaný. Prečo prišli? Na základe toho, čo o ňom vedia, by sem vôbec nemali chodiť. Aké absurdné je vzdávať poctu mužovi, ktorý sa vo všetkom alebo takmer vo všetkom mýlil, ktorý neustále schádzal z cesty a ktorý svoj talent využíval na presvedčenú obhajobu neobhájiteľného. Mali by radšej chodiť na pohreby tých, čo pravdu mali, ktorými on pohrdal a vášnivo ich kritizoval. Na ich pohreby sa nikto neunúval.

A čo ak bolo za tými neúspechmi v tom malom mužovi niečo iné, obdivuhodné, to odhodlanie, s ktorým svojou myslou bojoval s osudom, s ktorým šiel ďalej napriek všetkej logike, tá vytrvalosť, s ktorou sa nevzdával napriek tomu, že neúspech bol zaručený, s ktorou na seba zobral rozporuplnosť spravodlivej a vopred prehratej bitky, večného, neustále sa obnovujúceho neriešiteľného zápasu? Nie je možné pretlačiť sa na cintorín, ľudia dupú po hrobách, štvrajú sa na pomníky a váľajú náhrobné kamene, len aby sa dostali bližšie a zahliadli truhlu. Pomysleli by ste si, že sa tu lúčia so speváčkou hviezdou alebo so svätcom. Tu do zeme nevkladajú človeka. Pochovávajú tu starú myšlienku. Nič sa nezmení a my to vieme. Nepríde lepšia spoločnosť. Buď sa s tým vyrovnáme, alebo nie. So svojím presvedčením a stratenými ilúziami sme tu jednou nohou v hrobe. Dav je ako rozhrešenie, ktorým odčiníme chyby, ktorých sa dopustil ideál. Pre obeť sa nič nezmení. Nikto sa im neospravedlní, nič sa nenapraví, ani im nevystroja prvotriedny pohreb. Čo môže byť horšie, než sa dopustiť zla, keď mal človek v úmysle konať dobro?

Do zeme nesú prekonanú dobu. Nie je ľahké žiť vo svete bez nádeje.

V tejto chvíli sa už účty nevybavujú. Nebilancuje sa. Všetci sme si rovní a všetci sa mýlime. Neprišiel som sem pre mysliteľa. Nikdy som nepochopil jeho filozofiu, jeho drámy sú nestráviteľné a na romány som už zabudol. Prišiel som pre dávne spomienky. Dav mi pripomenul, kto to bol. Nemožno oplakávať hrdinu, ktorý podporoval katov. Otočil som sa. Pochoval som ho do zákutia svojej mysle.

Existujú neslávne známe štvrte, ktoré vás vracajú do minulosti a ktorým sa je lepšie vyhnúť. Myslíme si, že sme zabudli, pretože na to viac nemyslíme, ale stačí sa vrátiť. Vyhybal som sa štvrti Montparnasse. Žili tam prízraky, s ktorými som nevedel, čo urobiť. Jeden z nich som zahliadol pred sebou v jednej z bočných uličiek pri Boulevard Raspail. Spoznal som jeho nenapodobiteľný zvrchník z látky s rybím vzorom v štýle Humphreyho Bogarta v päťdesiatych rokoch. Sú ľudia, ktorých spoznáte podľa chôdze. Ortodoxný straník Pavel Cibulka, kráľ veľkej ideologickej úchyľky a trápnych vtipov, kráčal pokojne, hrdó a povýšenecky. Dobehol som ho. Pribral a kabát ho už neobišiel. Strapaté sivé vlasy mu prepožičali výzor umelca.

„Pavel.“

Zastavil sa a premeral si ma. V pamäti hľadal, kde videl moju tvár. Musel som mu byť zvláštne a nejasne povedomý. Pokrútil hlavou. Nevedel si ma zaradiť, nič som mu nepripomínal.

„To som ja... Michel. Nespomínaš si?“

Neveriacky sa na mňa pozeral, nedôverčivo ma premeriaval.

„Michel...? Malý Michel?“

„Počkaj, však som väčší než ty.“

„Malý Michel...! Koľko je to rokov?“

„Naposledy sme sa videli tu, keď Sašo... Bolo to pred päťástimi rokmi.“

Mlčali sme zahanbení spomienkami. Potom si padli do náručia. Pevne ma k sebe pritisol.

„Skoro som ťa nespoznal.“

„Ty si sa vôbec nezmenil.“

„Nerob si zo mňa srandu. Pribral som sto kíľ. Vďaka tým diétam.“

„Som šťastný, že ťa vidím. Nie sú s tebou aj ostatní? Prišiel si sám?“

„Idem do práce. Nie som na dôchodku.“

V jeho slovách sa ozýval ťahavý český prízvuk. Zašli sme do Sélectu, kaviarne, kde ho zjavne všetci poznali. Ešte sme sa ani poriadne neposadili, keď pred neho čašník bez opýtania položil malú kávu s kanvičkou studeného mlieka a ja som si objednal. Pavel sa naklonil a zobral z vedľajšieho stola košíček s croissantmi. S chuťou tri zhltol, pričom nesmierne vyberane rozprával s plnými ústami. Pavel ušiel z Československa pred tridsiatimi rokmi a vo Francúzsku žil v skromných neistých podmienkach. Na poslednú chvíľu unikol pred čistkami, ktoré zmietli bývalého generálneho tajomníka komunistickej strany Slánskeho a jeho ministra zahraničných vecí Clementisa, s ktorým úzko spolupracoval. Bývalý veľvyslanec v Bulharsku, autor historickej publikácie *Brestlitovský mier: diplomacia a revolúcia*, o ktorú nejavil záujem žiadny parížsky vydavateľ, Pavel pracoval ako nočný vrátnik v hoteli na Saint-Germain-des-Prés, kde aj na najvyššom poschodí v malej izbičke býval. Dúfal, že sa dostane za starším bratom, ktorý na konci vojny utiekol do Spojených štátov, a čakal na víza, ktoré mu stále odmietali vydať vzhľadom na jeho minulosť.

„Víza mi nikdy nedajú. Brata už neuvidím.“

„Poznám na ambasáde jedného atašé. Mohol by som sa prihovoriť.“

„Netráp sa pre to. Majú tam moju zložku, ktorá je taká tučná ako ja. Vyzerá to tak, že som jedným zo zakladateľov Komunistickej strany Československa.“

„To naozaj?“

Fatalisticky pokrčil plecami.

„Keď si bol v Prahe začiatkom tridsiatych rokov študent, alternatíva bola jasná. Bol si buď na strane vykorisťovateľov, alebo na strane vykorisťovaných. Ja som si svoj tábor nevybral. Narodil som sa doň. Bol som mladý, presvedčený, že máme pravdu, že naozaj iné riešenie pre krajinu neexistuje. A pravdou je, že som bol jedným z vedúcich v strane. Vyštudoval som právo. Veril som tomu, že vzdelávanie má a elektrina povedú k zrodu nového človeka. Nedokázali sme si predstaviť, že by nás komunizmus zožral. Kapitalizmus, to áno. Videli sme to počas vojny. Bol si buď na strane komunistov, alebo fašistov. A tí, čo nemali názor, mali smolu. Boli sme nadšení. O ničom som nepochyboval. Po oslobodení sa nič nestalo tak, ako sme dúfali. Dnes im je jedno, že moji priatelia odvisli, že moju rodinu mučili, až kým ma nezaprela. Starého komunistu za oceánom nechcú, ale ja som sa ich rozhodol otravovať. Každý rok im posielam novú žiadosť o víza. Zamietnu ju. Ale ja sa nevzdávam a skúšam to ďalej.“

„Povedz mi, Pavel, si ešte komunista?“

„Som a budem.“

„Ale však je to úplný nezmysel. Ten systém sa všade rúca.“

„Komunizmus je krásna myšlienka, Michel. Slovo ‚súdruh‘ má zmysel. Len ľudia sú zlí. Keby mal Dubček a Svoboda viac času, podarilo by sa im to. Ale moja vec napreduje.“

„Ako to?“

„Predstav si, že som napísal Cyrusovi Vanceovi, ktorý je ministrom zahraničných vecí vo vláde Jimmyho Cartera. Odpísal mi. Chápeš to?“

Z tašky opatrne vytiahol list v pôvodnej obálke a podal mi ho. Cyrus Vance mu odpísal 11. januára 1979 a prisľúbil mu, že jeho prípad odošle na príslušné oddelenie.

„Čo si o tom myslíš?“ opýtal sa.

„To je štandardná formulácia. K ničomu sa nezaviazal.“

„Je to prvý raz za dvadsaťpäť rokov, čo mi odpovedali. Je to dobré znamenie. Cyrus Vance nie je republikán, je to demokrat.“

„Predtým ti nikdy neodpísali?“

„Bol som debil, lebo som písal prezidentovi Spojených štátov. Nemá čas odpovedať na listy, čo mu chodia. Imré mi poradil, aby som napísal ministrom zahraničných vecí.“

„Pravdepodobne si zaklopal na správne dvere. Čo plánuješ urobiť, keď ťa znovu odmietnu?“

„Už nie som Čech. Nie som ani Francúz. Nemám žiadne občianstvo. To je najhorší status. Neexistujem. Stále však živím nádej, že svojho brata uvidím. On je Američan. Telefenujeme si raz ročne, aby sme si zapriali šťastný nový rok. Pracuje ako stavbyvedúci. Má rodinu. Žije si dobre. Nemá peniaze na to, aby priletel do Európy. Na budúci rok si podám novú žiadosť. A potom ďalšiu.“

Kaviareň sa pomaličky zaplňala ľuďmi, ktorí prišli na kávu po pohrebe. K nášmu stolu zamierila skupinka. Na lavicu k nám si chcela prisadnúť nejaká žena.

„Je to miesto voľné?“

„Nie, obsadené.“

Žena, prekvapená jeho agresívnym tónom, cúvla. Skupinka sa vzdialila.

„To sa mi asi sníva, nie? Videl si tú bandu debilov, čo sa zišla pre toho idiota? To sú naozaj takí vymletí?“

„Bol to symbol.“

„Ja by som sa mu šiel na hrob vyšťať! Nič iné si ani nezaslúži. Nie je na čo byť hrdý!“

„Nemohol poprieť samého seba.“

„Veľmi dobre vedel, ako sa veci majú. Už od Gida a Rousseau. Rozprával som mu o Slánskom a Clementisovi. Nič na to nepovedal. Vedel aj o Kravčenkovi. Kravčenka odsúdil. Chápeš to? Vyls vlkami, pohrdal mučeníkmi, popieral pravdu. To hádam nie je spoluvina? Bol to obyčajný hajzel.“

Zamyslene zmĺkol, zvrátil čelo, tvár mu stvrdla.

„Nie som ten pravý, aby som ho súdil, nemal by som tak hovoriť.“

„Nechápem.“

„Musíš byť vďačný tomu, kto ťa živí. To je to najmenej. Prežívali sme vďaka peniazom, ktoré nám dávali. Bez nich by sme to neprežili.“

„Kto vás platil?“

Pavel sa na mňa pozrel, akoby som žartoval. Videl, že to myslím vážne.

„Obaja. Aj Kessel, aj Sartre. Dohadzovali nám preklady, ka-dejaké fušky. Poznali veľa ľudí. Odporúčali nás časopisom, šéfredaktorom novín. Písali sme články. Keď sme boli švorc, zaplatili za nás nájomné alebo exekúciu. Akoby sme si inak poradili? Nemali sme ani halier. O všetko sme prišli. Keby nám nepomohli, skončili by sme pod mostom. Keď oslepol a prestal chodiť von, zhoršilo sa to. Pred dvomi rokmi pomohol Vladimírovi, spomínaš si naňho?“

„Akoby to bolo včera.“

„Mal problémy.“

Zjavne mi to túžil všetko porozprávať. Znovu som pred sebou videl Vladimíra Gorenka, ako v zadnej časti Balta rozdáva potraviny.

„Čo sa stalo Vladimírovi?“

„Predtým, ako ušiel na Západ, riadil rafinériu v Odesse. Keď sem prišiel, dostal štatút politického utečenca. Prácu si nenašiel. Žiadna naftárska firma ho nechcela. Dokonca ani tie, v ktorých ho poznali a s ktorými predtým spolupracoval. Nikto nepohol ani prstom pre to, aby mu pomohol. A vieš prečo? Báli sa Moskvy. Keby ho zamestnali, mohli by si ju pohnevať. Nadávali na komunistov, ale obchodovali s nimi. Majiteľ bistra Marcusot, spomínaš si naňho, bol to odvážny chlapík, ktorý mu našiel izbu u mäsiara na Rue Daguerre. Vladimír mu robil účtovníctvo. Platil mu v naturáliách, párkami a jedlom. Čo platil, to je silné slovo, Vladimír sa sťažoval, že mu dáva zvyšky, ktoré by inak vyhodil. Všetci sme z toho mali úžitok. Vladimír sa s nami o všetko rozdelil. O vedenie účtov ho požiadali aj iní obchodníci. Postupne si vybudoval klientelu. Šlo mu to dobre. Ale účtovníkom vo štvrti sa to nepáčilo a podali naňho sťažnosť. Vladimír má veľa dobrých vlastností a schopností, lenže nie je ekonomický inžinier. Vždy musí mať pravdu. Nie je žiadny diplomat, aby som to povedal priamo. Keď sa tam vyrútili policajti, tak namiesto toho, aby sa hral na hlúpeho a neprovokoval,

vybuchol: „Nemal som strach z KGB a prežil som Stalingrad, tak vás sa nezľaknem! Pracujem, platím dane a seriem na vás! Nechcel nič počuť. Napriek varovaniu stále robil účtovníctvo. Nebudeš mi veriť, ale skončil v lochu. Za nedovolené vykonávanie živnosti v oblasti účtovníctva. Vynadal vyšetrojúcemu sudcovi. Vo vyšetrovačke strávil štyri mesiace. Chápeš? Chlap, čo ovláda šesť či sedem rečí. Zrušili mu živnosť. Skrachoval. A kto myslíš, že mu pomohol? Kessel zašiel za sudcom a Sartre zaplatil pokutu.“

„A čo robí teraz?“

„Pracuje v účtovníckej firme, ktorá ho vtedy udala, a znovu si našiel svojich klientov. Nemá právo dostať potrebný diplom.“

„Sašo o tom dva či tri razy hovoril. Nepochopil som, že vám pomáhajú.“

„Nevedel som, že sa priateľíš so Sašom. Myslel som si, že si Igorov kamarát. Saša nemal nikto rád. Bol to...“

Keď videl, ako sa naňho pozerám, zmlkol. Obaja sme mlčali uprostred hluku so spomienkami, ktoré nás začali trápiť.

„Priateľil som sa s obomi.“

„S obomi sa priateľiť nedalo. To bolo nemožné.“

„Pre mňa áno, pre mňa to možné bolo. Raz mi Sašo povedal, že Kessel mu zaplatil nájomné za izbu. Zase s platením meškal a neodvážil sa ho o to požiadať.“

„Kessel mal veľké srdce. Až do konca, až do vlni nám pomáhal. Vidíš, že aj ja sa správam ako hajzlík. Od nikoho by si nemal čakať nič dobré. Za dobrotu na žobrotu. Je to silnejšie ako ja, nemôžem zabudnúť na to, čo Sartre hovoril, čo dopustil, aby sa hovorilo, a hlavne na to, čo nepovedal. Preto sme ho veľmi nemali radi. Bol to debil na pohľadanie, salónny revolucionár, ale bol veľkorysý. Lenže peniaze to nevynahradia.“

„Za celé tie roky som si nič nevšimol. Bol som mladý. Mal som pocit, že si ťa váži.“

„Rozprával som mu vtipy. Zabával sa. On, čo mal takú skvelú pamäť, si ich nikdy nezapamätal a chcel, aby som mu ich opakoval.“

„Spomínam si na Leonidov vtip o Stalinovi a slnku.“

„Povedz mi ho, aspoň raz si vypočujem nejaký vtip ja.“

„Počkaj, musím si spomenúť. Stalin sa jedného rána prebudí. Vonku je veľmi pekne. Obráti sa k slnku a opýta sa: Slnko, povedz mi, kto je najkrajší, najinteligentnejší, najsilnejší? Slnko ani na chvíľu nezaváha: Ach, ty, Stalin, svetlo sveta! Na poludnie Stalin svoju otázku zopakuje: Povedz mi, slnko, kto je najúžasnejší, najgeniálnejší, najvýznamnejší človek všetkých dôb? Slnko pritaká: Ach, si to ty, veľký Stalin. Pred večerou si Stalin nemôže odpustiť ďalšiu otázku: Slnko, kto je najlepší komunista na svete? Slnko mu odpovedá: Počúvaj, Stalin, si chorý človek, psychopat a nebezpečný blázon a ja na teba seriem a idem na západ!“

Pavel sa rozosmial, akoby vtip počul prvýkrát.

„Nevieš dobre hovoriť vtipy. Francúzi to nevedia. Keď ten vtip rozprával Leonid, trvalo to hodinu.“

„To je pravda. Bolo to úžasné. Naozaj veríš tomu, že ho hovoril aj Stalinovi?“

„Hovorieval to. Leonid nepatril k tým, čo by sa vystatovali. Ale povedz mi ty, ty si sa s ním kamarátil, ak ma pamäť neklame.“

„Priatelili sme sa veľmi dobre. Chcel by som ho znovu stretnúť.“

„A on pritom Saša neznášal.“

„To sú staré historicky, ktoré už dnes nikoho nezaujímajú. Teraz už na tom tak veľmi nezáleží.“

Neodpovedal a váhajúc pokrčil plecami. Zobral si ďalší croissant.

„Pozveš ma?“

„Ozaj a čo tvoja kniha o brestlitovskom mieri? Vydali ju?“

„Ale kdeže! Preložil som ju nanovo, prepísal, pomenil, skrátil. Vždy sa nájde nejaký iný dobrý dôvod, prečo ju nevydať. Dohodol som sa s jedným mladým vydavateľom. Zastavil som sa na deväťsto šesťdesiatich piatich stranách. Chcel, aby som dvestopäťdesiat vyhodil. Nechal som to tak.“

„Povedz mi ešte nejaký vtip, Pavel.“

„Vieš, aký je rozdiel medzi jedným rubľom a jedným dolárom?“

Tento zlý vtip som už počul. Možno mi ho pred pätnástimi rokmi povedal práve on. Márne som sa snažil spomenúť si na pointu.

„Nie, neviem.“

„Jeden dolár!“

Spokojne som sa rozosmial.

„Čo sa stalo, Michel? Chvíľu sme o tebe mali nejaké správy a potom si zmizol.“

„Po Sašovej smrti som sa stretával ďalej s Igorom a Wernerom. Stretávaš sa niekedy aj s ostatnými?“

„Jediný, koho nestretávame, si ty.“